

НЕКОИ ВНАТРЕШНИ КОНФЛИКТИ ВО НОВИОТ ЗКП ОКОЛУ ДОКАЗИТЕ

1.02 Прегледна научна статија

УДК: 343.131.7/.8

Апстракт

*Авторот во трудот укажува на конфликтот кој се јавува помеѓу презумпцијата на невиност и можноста претседателот на советот да одбие предложени докази од одредени причини во фазата на подготовка на главната расправа. Понатаму ги предочува придобивките од новостекнатото право одбраната да даде воведен збор со кое практично се надминува нееднаквоста озаконета со сите досегашни закони за кривична постапка, но и на пропустот што тоа право го има само во редовната, а не и кај скратената постапка. Авторот критички го опсервира преземањето одредени акузаторни решенија како што се директното и вкрстеното испитување без промена на институционалните рамки каде што тие процесни форми треба да се применуваат (непреземањето на англо-американскиот тип на порота) и крајно посочува на колизијата која се јавува во овластувањето на судот да ја преотвори расправата наспроти принципот *in dubio pro reo* и презумпцијата на невиност како општо прифатени стандарди на кривичната постапка.*

Клучни зборови: докази, воведен збор, директно и вкрстено испитување, порота, презумпција на невиност.

¹ Адвокат во Адвокатско друштво ТРПЕНОСКИ Скопје.

1. Вовед

Кривичната постапка кај нас последниве години претрпе значителни промени во споредба со тоа каква беше претходно, имено се донесе нов закон којшто вовеле редица поинакви решенија преку кои го истисна инквизиторниот елемент кој во голема мера беше присутен во досегашната мешовита постапка. Краток поглед на законите за кривичната постапка (понатаму ЗКП) кои биле на сила од формирањето на македонската држава до денес би покажал кон каде инклинирала постапката, а каде е сега во вечниот дуел на двете нејзини спротивставени цели - ефикасната борбата со криминалот преку откривање, гонење и осудување на сторителите на кривичните дела (crime control) и заштитата на правата на обвинетото, а до правосилна одлука невино лице (due process). Овде ниту просторот ниту темата не дозволува повеќе да се задржам на тоа, само би укажал на јасната тенденција која првпат се јави во 50-тите години на XX век за намалување на тогаш големите процесни разлики помеѓу обвинителството и одбраната за во втората декада на XXI век да дојде до поголемо приближување на нивните процесни права и можности².

Основната идеја од која произлезе новиот закон како што посочуваат Калајџиев и Бужаровска беше „развивање концепт на хармонизирани правни реформи со востановување баланс меѓу ефикасната борба со криминалот и заштитата на основните човекови права и слободи во една демократска правна држава во согласност со стандардите востановени во земјите-членки на ЕУ“³. Крапац ќе рече дека целта на реформите кои во денешно време се прават во новите демократски држави, а под влијание на меѓународното право за човекови права и промените во државниот и уставноправниот поредок, е да се уреди казнената постапка на таков начин што поединецот во неа ќе има положба на рамноправен процесен противник на државата⁴, односно целта на казненото процесно право е да изгради правична постапка како спор на рамноправни странки⁵.

² Повеќе види кај Трпеноски, Леонид, Еднаквоста на странките во кривичната постапка, Магистерски труд, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“, 2014, стр.77-98.

³ Калајџиев, Гордан/ Бужаровска- Лажетиќ, Гордана, Закон за кривична постапка со стручен осврт врз системот на казнена постапка воведен со законот за кривичната постапка од 2010 година, Агенција „Академик“, Скопје, 2011, стр.11.

⁴ Крапас, Davor, Kazneno procesno pravo Prva knjiga: Institucije V. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2012, str.19-20 (натаму Крапас, Institucije).

⁵ Ibid, стр.419.

Во тој обид да се приближат колку што може повеќе обвинителството и одбраната ЗКП бездруго внесе новини кои несомнено влијаат врз процесот на докажување како една од најбитните фази во постапката од која директно зависи судската одлука. Но, дали во ваков револуционерен закон со јасни акузаторни тенденции требаше да опстанат одредени конзервативни и стари решенија или кажано поинаку нецелосно да се воведат новите. И претходно пишував за теми кои тангираат некои отворени прашања за доказите и докажувањето во кривичната постапка како што се отсуството на баланс помеѓу прогонот и одбраната во истрагата⁶, потоа за проблемот со анонимните сведоци⁷ или незаконитите докази⁸, па не би се повторувал сега. Овде ќе се задржам на неколку, на изглед, догматско-теоретски прашања околу прифаќањето и изведувањето на доказите, кои по својата суштина се исклучително битни заради запазување на прокламираната објективност на судот и презумпцијата на невиност.

2. Можност за одбивање на предложени докази од одредени причини пред започнување на главната расправа

ЗКП на претседателот на советот му дал неоправдано широки можности за одбивање на предложените докази уште во текот на подготовките на главната расправа ако тие (1) се нејасни, нецелосни или очигледно се насочени кон значително оддолжување на постапката или (2) фактите што според предлогот би требало да се утврдат не се релевантни за одлучување, односно не постои поврзаност меѓу фактите што треба да се утврдат и решавачките факти, или таа поврзаност поради правни причини не може да се установи (неважен предлог)⁹. Ваквата одредба генерално може да има негативни консеквенции по доказните предлози на одбраната, а мојата убеденост во претходната хипотеза се базира на фактот што претседателот пред себе ќе го има обвинителниот акт (понатаму ОА) па лесно ќе може да оцени дали доказите предложени со него се во функција на потврда на тоа што се тврди во него или не. Значи имајќи ги пред себе описот и правната квалификација ќе

⁶ Види кај Трпеноски, Леонид, Дали има баланс во истрагата, при промената на правната квалификација и кај анонимните сведоци, МРКПК год.22, бр.1, (2015), Скопје, стр.68-77.

⁷ Ibid, стр.83-95.

⁸ Види кај Трпеноски, Леонид, Дали специјалното обвинителство може да ја добие битката против судската одлука за издвојување на доказите како незаконски прибавени, МРКПК год.24, бр.2, (2017), Скопје, стр.205-213.

⁹ чл.347 ст.1 т.2 и 3 од ЗКП/10.

може да процени дали тие се (1) јасни или нејасни, (2) целосни или нецелосни, (3) насочени кон значително оддолжување на постапката, (4) односно кон утврдување на релевантни или неважни факти. Но, сè до давањето на воведен говор претседателот не може да го знае концептот на одбраната, бидејќи во списите на предметот не му се доставува ниту приговорот на ОА доколку таков има¹⁰.

Во таква ситуација одбраната е поставена во дискриминирачки нееднаква положба наспроти тужителот бидејќи за важноста на нејзините предлози судот ќе цени само од аспект на ОА, или со други зборови прејудицирајќи го (не)квалитетот, (не)битноста и (не)точноста на доказите од содржаното во ОА, а не од концептот и видот на одбраната која ќе биде применета во конкретниот случај. Претседателот на советот во ваква ситуација оценката на предлозите на одбраната би ја правел прејудицирајќи ја точноста на содржаното во ОА, што не е на линија на претпоставката на невиност и стандардите на докажување во модерната кривична постапка. „Правото на обвинетиот да изнесува докази во негова одбрана може да подложи на законски правила кон прифатливоста на доказите, како правило со кое се изземаат неоснованите докази, сè додека таквите правила се применуваат еднакво и за обвинителството и за одбраната“¹¹. Поради ова добро би било горната можност претседателот на советот да ја има дури по давањето на воведните говори, во спротивно фактот што го знае обвинението, но не и концептот на одбраната остава можност од нееднакво применување на правилото и фактичка дискриминација на одбраната.

Во врска со прифатените предлози за докази, посебно сведоците, интересно и оправдано е германското решение „заради овозможување подготовка на расправата, судот треба навремено да им ги соопшти имињата на повиканите сведоци и судски вештаци на Јавното обвинителство и на обвинетиот... Овие одредби се гарантираат со тоа што Јавното обвинителство и обвинетиот сè до добивањето на информацијата имаат право да побараат прекинување на главниот претрес“¹².

Сметам дека е сосема логично и оправдано решение кое *de lege ferenda* би требало да се прифати и кај нас, заедно со ограничувањето претседателот на советот да не може да одбие предложен доказ од погоре наведените причини пред давањето на воведни говори.

¹⁰ чл.344 од ЗКП/10.

¹¹ Гротриан, Ендрју, Член 6 од Европската конвенција за човекови права: право на правично судење, Просветно дело АД Скопје, Скопје, 2008, стр.75.

¹² Шредер, Фридрих-Кристијан, Казнено процесно право, Арс Ламина ДОО, Скопје, 2010, стр.138.

3. Значењето на воведниот говор

Новиот закон воведува нова обврска за едната и ново право за другата странка¹³ кое во суштина значи драстично подобрување на позицијата на одбраната во споредба со сите претходни процесни закони кои важеле на овие простори. Имено, тужителот има обврска, а одбраната право да одржи воведен говор, во рамките на кој странките можат да изнесат кои решавачки факти имаат намера да ги докажуваат, да ги изложат доказите што ќе ги изведуваат и да ги определат правните прашања по коишто ќе расправаат. Тужителот и досега не само што имаше можност, туку имаше и обврска во ОА да ги изнесе решавачките факти кои има намера да ги докаже, да ги изложи доказите што предлага да се изведат, односно да ги определи правните прашања по коишто смета дека треба да се расправа¹⁴. Значи тоа право кое сега го добива одбраната преку воведниот говор, обвинителот (понатаму ЈО) го имаше со тоа што на усното изложување на ОА на почетокот од главниот претрес му претходеше писмено поднесен ОА.

Дефинитивно хендикепот, озаконет со сите досегашни процесни закони, одбраната да не може до завршетокот на постапката да го каже своето стручно мислење, создаваше јаз кој беше дотолку поголем, бидејќи не можеше да се компензира неправичноста која ја создаваше таквата нееднаквост во подоцнежните стадиуми на постапката. Во поткрепа на овој став, како и Финис, може да се послужиме со Платоновитиот метод¹⁵, имено иако можеби не може точно да се утврди што е правичноста како идеал, секој знае што е неправично, а тоа е едниот да има право на воведно излагање, а другиот не, па да не може да го изложи своето гледиште сè до завршниот збор. А, дури да дојде до него, судот веќе ќе има изградено став по однос на предметот, и не само тоа, тој за предлозите за изведување на докази, за прашањата на сведоците и вештите лица ќе одлучува врз основа на така изградениот став, што значи завршниот збор на одбраната ретко кога би можел да има некакво посуштинско влијание врз него, или: „... бранителот всушност никогаш не добил можност својата должност да ја изврши како што треба... За судот да може правилно да суди, мора да знае

¹³ чл.379 од ЗКП/10.

¹⁴ чл.249 од ЗКП/53, чл.262 од ЗКП/77 и чл.254 од ЗКП/97.

¹⁵ Таа го користи Платоновитиот метод *via negativa*, според кој човековите когнитивни капацитети да ги спознае апсолутните вредности се ограничени, но не до таа мера да исклучат спознавање на она што е нивна негација: *не може да се утврди што е правдата како идеал, но секој знае што е неправда!* - Камбовски, Владо, Филозофија на правото, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 2010, стр.217.

што е спорно меѓу странките и што според мислењето на странките е битно во постапката... Наместо тоа, сега судот е принуден да одгатнува од поставените прашања на сведоците и вештите лица и доказните предлози кои ги дава одбраната, која е намерата на одбраната и на што мисли. Затоа не се ретки случаите кога и обвинителството и судот цело време сметаат дека одбраната на обвинетиот оди во еден правец, за да дознаат дури од завршните зборови на бранителот дека суштината на одбраната е сосема нешто друго¹⁶.

Тоа и во иднина ќе биде така кај скратените постапки кои ќе се водат по поднесен обвинителен предлог за кривични дела за кои законски е пропишана парична казна или затвор до 5 години, бидејќи во нив одбраната сè уште нема право на воведен збор¹⁷.

Со оглед на новиот начин на кој ќе се спроведува доказната постапка според новиот закон, ОА сега нема образложение како задолжителен дел од неговата содржина¹⁸, па заради тоа и се дозволува преку воведниот говор тужителот во кратки црти да ги изложи главните тези на обвинението. Одбраната според претходните закони никогаш ја немаше можноста на почетокот на постапката да ги изложи сопствените тези, битни решавачки факти, докази и правни прашања. Со воведувањето на новата обврска на тужителот де јуре се признава колкав бил хендикепот на одбраната што не била рамноправна со него, затоа што „човечката душа останува резервирана кон оној врз кого претходно е фрлено сомнение“¹⁹.

Навистина чудно е што воведниот говор не е воведен многу порано бидејќи и во 70-80-те години на минатиот век се правени истражувања во кои е дојдено до заклучок дека „Можноста за изразување на мислењата и аргументите на странките и шансата да се изнесе сопствената верзија на приказната е силен фактор во доживувањето на процедуралната правда“²⁰, а него како право го имала одбраната и во далечната римска казнена постапка²¹.

Што е побитно од тоа на почеток да се има шанса да се каже сопствената верзија, кога уште не е начната со докази презумпцијата на невиност?²² Кога обвинителот имал

¹⁶ Matijević, Dražen, Nove zadaće i stare nedaće branitelja u kaznenom postupku, НЛКРР број 2/2002, Zagreb, str.346, 347 i 348.

¹⁷ чл.468 и 480 и спореди со чл.379 од ЗКП/10.

¹⁸ чл.321 од ЗКП/10.

¹⁹ Аристотел, Реторика, ТНИД Ѓурѓа, Скопје, 2010, стр.215

²⁰ Калајџиев, Гордан, Правична постапка, Докторска дисертација, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“, Скопје, 2004, стр.76 (натаму Калајџиев, Правична постапка).

²¹ Ѓуркова, Олга, Кривична постапка за коруптивните кривични дела во Римското право, Алфа 94, Скопје, 2010, стр.62 и 102.

²² Воведот се состои од приказот на содржината на предметот, за слушателите однапред да знаат за што ќе се зборува, отстранувајќи ја на тој начин недоумицата, бидејќи неодреденоста застранува од вистинскиот

воведно излагање преку читање на ОА, ја имал целата процедура на изведување на своите докази за поткрепа на тоа обвинение, значи го имал интересот и вниманието на судот насочено кон сопствената теза, какво ефективно право е завршниот збор на одбраната кој се дава дури по изведувањето на сите докази? Познатата римска максима *audiatur et altera pars*, не бара да се слушне другата страна кога сè ќе биде готово, туку кога уште ќе може да има некаков ефект тоа што ќе биде кажано. Завршниот збор е анализа на сè изведено и спроведено дотогаш, но тој не е можност за активно влијание и насочување на она што ќе биде предмет на изведување и подоцнежна анализа. А токму ефектот за процесна контрола (да се влијае врз постапката, судот да има должно внимание кон изнесените ставови и аргументи на странките) според истражувањето на Тајлер, било побитно за испитаниците во доживувањето на процедуралната правда од тоа дали оној кој што одлучувал оставил впечаток на пристрасност, дејствувал од лоши намери и сл.²³

Новиот ЗКП во овој сегмент внесува рамноправност, еднаквост, а придобивката е значајна затоа што веднаш на судот ќе му се изложи сопствената теза, тој ќе знае во која насока се предлагаат докази и поставуваат прашања, па нема истите да ги одбива како нејасни или дадени заради одолговлекување, кои може да му изгледаат такви ако сè до завршниот збор не знае на каков начин одбраната се обидувала да го побие обвинението.

Но, ваквата рамноправност ќе ја има само кај редовната, а не и во скратената постапка за каде *de lege ferenda* предлагам корекција во законот.

Токму за ова и пишував во претходната точка кога посочив дека претседателот на советот има прешироки овластувања при подготовката за главната расправа кога може да одбие некои од предложените докази. Сметам дека е подобро тоа да се остави за главната расправа за советот и тоа по давањето на воведните говори на странките. Интересно е да се наведе дека пред МКТЈ и МКТР одбраната може да го одложи воведниот говор и да го даде

пат... говорникот е должен на самиот почеток да ги изложи своите методи на убедување; потоа да истапи против наводите на својот противник, побивајќи ги и однапред одземајќи им ја моќта на убедливост - Аристотел, *op. cit.*, стр.203, 214 и 215; Задачата на воведниот говор е говорникот да го придобие за себе и за предметот за кој ќе зборува вниманието на слушателите, односно да ги подготви слушателите за она за што ќе зборува... да ја стекне наклоноста на слушателите, да го пробуди нивното внимание и да ги извести, да ги запознае со предметот... за кој ќе зборува, честопати обележувајќи го и своето гледиште кое ќе го заземе спрема тој предмет - Нушић, Бранислав Ђ., Реторика, Издавачко и књижарско предузеће Геца кон А. Д., Београд, 1934, стр.58 и 60.

²³ Lind/ Tyler, *The Social Psychology of Procedural Justice*, 1988, 104 цитирано кај Калајџиев, Правична постапка, стр.76-77.

по завршување на доказната постапка на тужителот, а пред започнување со изведување на своите докази²⁴.

4. Директно и вкрстено испитување

Воведувањето на директно и вкрстено испитување со можност да се поставуваат сугестивни прашања оди во правец на демократизација на кривичната постапка, кој начелно и на теоретско рамниште е заземен со новиот ЗКП. Но, дали ваквиот начин на испрашување е подобар за поротен или претседателски систем. Факт е дека поротата навлегла во голем број на земји, како што е факт дека и во оние кои години ја познавале има спор за оправданоста од нејзиното понатамошно опстојување. Инаку, ваков сличен начин на испрашување, само без можност за поставување на сугестивни прашања, постоел во римската казнена постапка која го познавала институтот на поротата²⁵, подоцна пренесен во англо-американското право кое гарантира судење пред порота, со тоа што прв пат по кризата на инквизиторните системи и Франција по револуцијата вовела систем на поротно судење.

Факт е дека и театралноста која ја создава новиот начин на испрашување бара публика, но кај нас најголем проблем претставува изгубената доверба на луѓето во судовите, која судот ништо не прави за да ја врати, нешто што се јавува како реалност и во други земји кои сомнежот во објективноста, непристрасноста и независноста на судот од другите две власти го решиле преку воведувањето на поротен систем. Не сум до крај убеден дека тоа е најправилно решение, Крапац е против²⁶, а секако е најскапо. Зачудувачки, дури во поново време се заговара во предметите од организиран криминал да судат само судии професионалци без учество на порота, иако се работи за често политички сензитивни судења во кои интересот на државата е најголем, а поротата во мешовитата постапка била воведена токму како гаранција од преголемата моќ на државата кај оние предмети кои предизвикувале најголем интерес на јавноста, со цел да се надминат негативностите на инквизиторната постапка во која судеа само судии професионалци. Значи онаму каде што

²⁴ Крапас, Davor, Međunarodno kazneno procesno pravo Oris postupka pred međunarodnim kaznenim sudovima, Narodne novine, Zagreb, 2012, str.250; чл.84 од Правилата за процедура и докази на Меѓународните кривични трибунали за Југославија и Руанда (МКТЈ и МКТР).

²⁵ Ѓуркова, op. cit., стр.62 и 94.

²⁶ Крапас, Institucije, op. cit., str.145.

е најпотребна поротата, таму прва се укинува²⁷, како на пример во Хрватска²⁸ или во Србија²⁹ каде предметите од организираниот криминал ги суди совет од 3 судии професионалци. Уште ако се знае дека во овие предмети доказите редовно се прибираат со користење на посебни истражни мерки, што подоцна многу често (неоправдано) носи и тајност на расправата, се доаѓа до поразителниот заклучок дека токму оние либерални придобивки обезбедени со француската буржоаска револуција од 1789 г. како јавност, учество на порота, правото на непосредно соочување со сведоците, се анулираат токму кај предметите кај кои има најголема потреба од нив.

Токвил и Бајер посочуваат „Најрепресивните режими во човечката историја подржувале професионални судии од кариера без учество на лаици и инквизиторен систем во кој идеологијата на 'истражување на вистината' имала предност пред грижата за човековите права“³⁰, „Во кривичните работи каде општеството се бори против еден човек, поротата е склона кон тоа во судијата да гледа пасивно оружје на општествената власт и е сомничава кон неговото мислење“³¹, „начелото за јавност на расправата сепак има свое политичко оправдување. Имено, кога судските расправи би биле тајни, каква што била тајна целата кривична постапка во периодот на инквизиторната кривична постапка, во граѓанството би владеела голема недоверба кон судовите. Како што покажало искуството, тајното судење од минатите времиња предизвикувало сомничавост кај народот, која често била оправдана“³².

Сметам дека новиот закон беше одлична можност до крај да се демократизира кривичната постапка со внесување и на овој елемент на акузаторниот англо-американски систем, или едноставно да се покаже дека судиите не се незаменливи во изрекувањето на

²⁷ Интересен е делот за поротата кај Матовски, Никола, Казнено процесно право: општ дел, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“ и „Втори Август С“ ДООЕЛ - Штип, Скопје, 2003, стр.152-157.

²⁸ Pavičić, Anamarija, Sudjelovanje sudaca porotnika u kaznenim postupcima pred Županijskim sudom u Zagrebu, НЛКРР број 1/2005, Zagreb, стр.64.

²⁹ Бејатовић, Станко, Кривично процесно право Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2010, стр.590.

³⁰ Alexis de Tocqueville, De la démocratie en Amérique, Vol. I, 374 (1981), цитат кај Thaman, Stephen C., Суђења пред новом руском казненом поротом и нулификација казненог закона у нјезину праворијеку: поуке за поротом инспирiranу reformу у Euroaziji и šire, НЛКРР број 1/2008, Zagreb, стр.362.

³¹ A. Tokvil, O demokratiji u Americi, S.Karlovc/ Titograd, 1990, 234 цитат кај Калајчиев, Правична постапка, стр.286.

³² Bayer, Vladimir, Jugoslovensko krivično procesno право, Knjiga prva, Osmo izdanje, Uvod u teoriju krivičnog procesnog prava, Narodne novine Zagreb, Zagreb, 1988, стр.213-214.

правдата и дека оние во чие име ја изрекуваат се незадоволни од тоа како го прават. Лафав и Израел велат дека „недовербата во државните власти во американската литература се наведува како аргумент во прилог на акузаторната постапка, притоа лимитирајќи ја улогата на судот“³³.

Се прашувам, зарем кај нас недовербата во властите, вклучително и судот не е дојдена до тоа рамниште за да не се залагаме за акузаторен модел со поротно судење? Убеден сум. А, колку само е поразително сознанието дека и покрај многуте реформи во судството, текстовите подолу иако временски ги делат години, во основа се блиски³⁴.

³³ W.R. LaFave/ J.H. Israel, Criminal Procedure, St. Paul, Minn., 1985, стр.25 цитирано кај Бужаровска-Лажетиќ, Гордана/ Калајџиев, Гордан/ Мисоски, Бобан/ Илиќ, Дивна, Компаративно Казнено процесно право, Агенција за интелектуални услуги АКАДЕМИК ДООЕЛ - Скопје“, Скопје, 2011, стр.91 (Бужаровска-Лажетиќ и др., Компаративно).

³⁴ (1) ...присуство на многубројни слабости и недостатоци во работата на судиите и судовите, висок степен на неефикасност и неажурност... низок степен на доверба на граѓаните во судовите и судиите... - Арнаудовски, Љупчо/ Тумановски, Драган, Независно судство: зборник на документи: II дел, „2-ри Август С“, Штип, 2000, стр.15;

(2) кај нас во 2001 г. е спроведено истражување од Институтот за социолошки и политичко правни истражувања според кое кај 59,06% од испитаниците постои несигурност пред судот, 64,43% сметаат дека судиите не се независни во донесувањето на своите одлуки, 83,72% дека судиите се подложни на примање на поткуп, 81,31% дека при донесувањето на своите одлуки постапуваат неправично спрема граѓаните - преземено од Сулејманов, Зоран, Кривично процесно право, Графохартија, Скопје, 2002, стр.95-99;

(3) Македонскиот пример најдобро ја илустрира тезата дека не се доволни формални реформи и усвојување на ново казнено законодавство, ако не се создадени здрави демократски основи за законитост и доследна примена на законот! Реформата на казнено-правниот систем мора да претставува комплементарен дел на вкупните реформи, насочени кон: демократија, економски развој, правна држава и човекови слободи и права! Ако во една држава нема демократија, ако нема економски развој и благосостојба за сите, ако правната држава е первертирана во политичка, партиска и полициска држава, а заложбата за човековите права е дел од демагошката реторика на властодршците, нема ни елементарни претпоставки за вистинска реформа на казнено-правниот систем! Напротив, тогаш, што е уште полошо, неговото реформирање е само формално покритие и легализирање на старата инструментална идеја, веќе видена во поранешниот социјалистички систем! Само што во тој систем казненото право претставуваше средство за заштита и конзервирање на еден идеолошки концепт, додека денес тоа се спушта на уште пониско рамниште на заштита на тесни партиски или лични криминални интереси! - Камбовски, Владо, Казнено – правната реформа пред предизвиците на XXI век, Bato & Divajn, Скопје, 2002, стр.337;

(4) Казненоправниот систем се наоѓа во состојба на перманентна криза. Таа не ги опфаќа само проблемите на долготрајност и (не)ефикасност на судските постапки, туку артикулира еден општ недостаток на доверба во квалитетот и предвидливоста на судството, што резултира со очигледна ерозија на правниот поредок во целина... - Крапац, Давор/ Камбовски, Владо/ Калајџиев, Гордан/ Бужаровска, Гордана, Стратегија за реформа на казнено право, Министерство за правда на РМ, Скопје, 2007, стр.7 и 56;

(5) Оцените на меѓународните органи и институции, особено изразени во извештаите на Советот на Европа за судските реформи, се негативни со општа констатација дека „нема реформи во судскиот систем“, а негативните состојби неповолно се одразуваат и изразуваат преку неефикасноста и неажурноста на судскиот систем, судовите во судските постапки не само што не ги заштитуваат правата и слободите на граѓаните туку често ги повредуваат, тие не гарантираат правда и правичност во постапувањето, судството не е независно и самостојно, што особено доаѓа до израз преку изборот на судиите од страна на Судскиот совет (се бара припадност кон партијата што е на власт, присуство на непотизам, влијание на извршната власт врз работата

Поради тоа сметам дека требаше да се преземе примерот на Руската Федерација која критиките и недовербата во судството се обиде да ги разреши преку воведувањето на поротниот систем и специјалните поротни пресуди³⁵.

Очигледно и нашето обвинителство треба да го задржи за себе својот триумфализам поради малиот број на ослободителни пресуди³⁶, кој не е толку реален колку што е резултат на попусливата политика на судот кон него, бидејќи судот на јавноста покажува колку кај нас ситуацијата не е нешто поразлична, единствено што нема доволно судии кои би се спротивставиле на постоечкиот сличен третман или порота која без страв од реперкусии би донела објективна одлука во конкретниот предмет. Вака бидејќи „стравот не е наклонет на

и одлучувањето на судиите, судиите и судовите не уживаат доверба кај граѓаните, силно е присутно стојалиштето за корумпираност на судиите и судскиот систем и сл.). Во судскиот систем нема реформи и движења кон независност и самостојност на судството. Притоа, не може да не се избегне констатацијата дека ваквите состојби во судскиот систем не само што негативно ја одредуваат положбата на судската власт во државата туку и одразот на неговата таква состојба врз функционирањето и на другите две власти врз принципите на правната држава, владеењето на правото... - Арнаудовски, Љупчо, Судските реформи и остварувањето на главната цел: унапредување на заштитата на човековите права, МАНУ, Скопје, 2014, Посебен отпечаток од научна и стручна расправа одржана во Скопје на 08.10.2014 г., Книга 6, стр.37-38;

(6) ...и со „голо око“ кај нас се изразито видливи следниве дополнителни елементи на општествената дезорганизација, предизвикана од општествената аномија: ... - Селективна примена на правото и правдата; - Именување и избор на судии, обвинители и државни службеници, според подготвеност на послушност на политички и партиски одлуки и влијанија, што повторно значи селективна и волунтаристичка примена на правото и правдата, врз основа на инфлација на правни прописи кои внесуваат уште поголема правна несигурност со финален исход опструкција на правото и правдата, или нивно функционирање по желба на политички и партиски лидери во неправото и криминалитетот... Ке има ли доблест партиски избраниот судија, обвинител, правобранител, раководител на служба достоинствено да си ја врши функцијата и да го спроведува словото на законот, доколку уште при неговото именување е „задолжен“?! Поточно, ке има ли храброст да и служи на професијата и постапува според законот и по својот професионален етички кодекс?! - Велкова, Татјана, Општествена дезорганизација - социјална патологија - политика - криминалитет, МРКПК год.22, бр.1, (2015), Скопје, стр.204 и 206.

³⁵ Таму критикуваните и нефункционални судии поротници од претседателскиот систем нарекувани „климавци, пиони во рацете на судиите, неми судии, украси, сценски реквизити“ најмалку од сè успеваа да ги надгледуваат судиите, кои целосно зависеле од напатствијата на извршната власт (телефонски закон) - Thaman, op. cit., str.358, 359, 360 i 436. На стр.368 во фуснота б1 укажува на сведоштвата на судиите Пашин во 2001 г. и Кудешина во 2005 г. за притисокот вршен на нив од прокураторот и од претседателот на Московскиот градски суд да игнорираат очигледни знаци на тортура во постапка за киднапирање на бизнисмен, да донесат одлуки во одредена насока, за суспендирањето на судии кои тоа не ќе го направеле и напуштањето на судот на повеќе од 18 судии кои не можеле да ги поднесат таквите груби методи. Посочува, на стр.413, дека и покрај фактот што обично поротните судења се држат за потешки кривични дела делот на ослободителни пресуди во тие постапки бил 15%, според некои анализи 18% па и 20%.

³⁶ Од извештаите за работата на ЈО за 2000, 2001, 2006 и 2007 г. може да се види дека процентот на осудителни пресуди бил некаде околу 90% од сите предмети, но кај 70% од нив казните биле условна осуда, парична казна или судска опомена.

правдата³⁷ не можеме да знаеме колкав процент од тие осудителни пресуди навистина требало да бидат такви.

Класични поротни системи со образложени пресуди имаат и Шпанија и Австрија, порота има и Норвешка, Грузија, Азербејџан³⁸, што значи не се работи за изолиран институт, туку општоприфатен за обезбедување на непристрасно, објективно судство и правична постапка со еднакви и навистина рамноправни странки. И во Германија „суштината на судскиот совет со судии-поротници се состои во тоа што во неговиот состав влегуваат од 9 до 12 поротници („дванаесетмина под заклетва“), кои за прашањето на вината одлучуваат самите и пред претресот добиваат соодветно формулирани прашања од страна на професионалниот судија што го води претресот“³⁹. Значи не општи пресуди како во земјите на common law традицијата виновен или невин без образложение од каде е дојдено до ваквата одлука, туку одлуки во кои покрај главната по однос на вината, поротите одговараат на одреден број главни и споредни прашања разделени на потпрашања, поставени од судијата за тоа како дошле до основната одлука, а кои одговори нему пак ќе му дадат насока за тоа како да ја напише пресудата во рамките на одлуката на поротата. Ова овозможува и во жалбена постапка да се провери исправноста на одлуката.

Инаку, пресудувањето на англо-американските процесни форми од италијанскиот законодавец без промена на институционалните рамки на домашното правосудство, посебно непреземањето на нивниот тип на порота, кој специфичен облик на учество на лаици во правосудството дава одлучувачки печат на англо-американската казнена постапка, Дамашка го споредува како да зборуваме за Ромео без Јулија⁴⁰.

Во оваа насока мој став е дека de lege ferenda треба да се воведат поротен систем со специјални пресуди.

4.1 Отворена врата за упад во странечкото испитување

Главната расправа со право се претставува како централен стадиум⁴¹ на кривичната постапка, а секако добро е што таа кај нас се уредува по теркот на онаа во акузаторните

³⁷ Баденер, Робер, Аболиција, Култура, Скопје, 2002, стр.70.

³⁸ Thaman, op. cit., str.423, 434 i 437.

³⁹ Шредер, op. cit., стр.117.

⁴⁰ Damaška, Mirjan, Sudbina anglo-američkih procesnih ideja u Italiji, HJJKPP broj 1/2006, Zagreb, str.7.

⁴¹ Впрочем истото се тврдеше и за претресот претходно, но праксата воопшто не ја следеше теоријата (или обратно), па истиот de facto значеше само препрочитување на доказите изведени, најчесто неконтрадикторно

постапки, со што нашиот закон ги следи модерните текови во кривичното процесно право и пракса. Не е научно докажано дека странечкиот систем обезбедува поточни судски вистини од мешовитиот или инквизиторниот, но потврдено е дека обезбедува поприватени судски вистини од луѓето, т.е. од оние во чие име судовите ги носат пресудите. Тоа е сосема доволно, бидејќи во акузаторна постапка спроведена правично во која странките се донекаде рамноправни се гледа како се остварува правдата.

Меѓутоа законот како да не можел да се ослободи од инквизиторните елементи па ја оставил должноста претседателот на советот да се грижи за сестрано претресување на предметот⁴². Оваа инквизиторна функција е чиста спротивност на прокламираниот акузаторен карактер на расправата, според кој претседателот би требало да се грижи за законито и правично спроведување на постапката. Сестраното претресување бара истражни овластувања на судот во насока на утврдување на материјална вистина, така што настанот опишан во ОА да се согледа од сите страни (сестрано). Но такви овластувања тој нема, имено не може *propter tunc* да изведува докази за сеопфатно разјаснување на предметот, за правилно и целосно утврдување на фактичката состојба, туку може само да определи супервештачење, но повторно не заради сестраност, туку од сосема други причини - отстранување на противречности помеѓу два наоди.

Посебен проблем ќе настане ако сестраноста се доведе во врска со овластувањето оставено со законот, по завршување на испитувањето од странките, претседателот и членовите на советот да можат да поставуваат прашања на сведокот односно вештакот, можност која е дадена без никакви ограничувања⁴³. Имено, директното и вкрстеното испрашување од своја страна подразбира постоење на претходен план кај двете странки за тоа што се сака да се добие од сведокот кој се испрашува. Странката кога ќе го добие тоа што го бара од него или кога ќе процени дека нема да може да добие тоа што треба, а понатамошното испитување нема да има за неа позитивен ефект, ќе престане со прашувањето. Оттука крајно проблематично е овластувањето по завршувањето на испитувањето од странките, претседателот и членовите на советот да можат да поставуваат

во истрагата. Се претпоставуваше дека на него примат ќе имаат непосредноста и контрадикторноста, што тешко беше остварливо бидејќи тие се судираа со посредно и неконтрадикторно собраните докази во истрагата. Меѓутоа законското решение сега не остава простор за такво нешто, поради што со право може да се каже дека главната расправа ќе биде полето за натпревар помеѓу двете тези и основ за пресудување.

⁴² чл.358 ст.2 од ЗКП/10.

⁴³ чл.383 ст.5 од ЗКП/10.

прашања на сведокот, односно вештакот⁴⁴, исто е и во Италија, но е „различно решение во однос на системите со обичајно право каде судијата треба да остане неутрален во однос на овие прашања“⁴⁵. Заради коректност мора да посочам дека пред МКТЈ и МКТР советот според чл.85 од правилата на двата трибунали, може во секое време да постави прашање на сведокот.

Нема дилема дека вака, како што е уредено во законот, судот тешко ќе може да ја напушти инквизиционата максима и истражното начело кое го обврзуваше да ја утврдува материјалната вистина. Ова уште повеќе ќе е така ако се знае дека во прво време додека не завршат старите предмети судиите ќе применуваат два целосно различни закони⁴⁶, кое нешто не само што нема да им помогне да го променат својот истражувачки менталитет, туку ќе придонесе уште долго време да го задржат. Ова овластување со сегашната присутна наклонетост кон обвинителството верувам дека само ќе резултира во пракса со рушење на концептите на одбраната. Што е поентата од директното и вкрстеното испрашување кога за судот нема никакво ограничување и тој може да поставува секакви прашања со кои ќе може да го сруши она до кое странките дошле претходно. „Чуму, на пример, обвинителот и одбраната макотрпно да го планираат испитувањето на сведоците ако едно единствено прашање од трета страна може да им ја замрси нивната усвоена тактика?“⁴⁷ Ако со неколку прашања на секој сведок ја сруши нивната теорија на случај, кој потоа би поверувал дека е објективен и не е наклонет кон другата страна, на која сакајќи или не, директно ѝ помага во случајот и на нејзината теорија. Затоа крајно неповолно е ова решение кое мораше да познава ограничувања според кои *expressis verbis* судот би можел да поставува прашања исклучиво кога неговата пасивност би довела до неоправдана осуда на невино лице. Дополнителна доказна иницијатива предвидуваат и прописите на меѓународниот кривичен суд и МКТЈ, а исто така и пред американските судови, судијата кој претседава со случајот може да поставува прашања, дури и *propter mutui* да повикува сведоци да сведочат⁴⁸, но тие права кои ги има ги користи исклучително ретко, што е во духот на странечкиот систем. Кај нас се воведува странечки начин на испрашување, но не се ограничува истражувачкиот дух

⁴⁴ чл.383 од ЗКП/10.

⁴⁵ Бужаровска, Гордана/ Ре, Дејвид/ Карнавал, Мајкл Г., Вкрстено испитување; Прирачник за практичари, ОБСЕ, Скопје, 2010, стр.52.

⁴⁶ чл.566 од ЗКП/10.

⁴⁷ Damaška, Mirjan, Pravi ciljevi međunarodnog kaznenog pravosuđa, HJJKPP broj 1/2008, Zagreb, str.21.

⁴⁸ Damaška, Mirjan, Hrvatski dokazni postupak u poredbenopravnom svjetlu, HJJKPP broj 2/2010, Zagreb, str.824.

на судот развиен до крајност преку сите досегашни ЗКП. Со оглед на досегашното искуство сметам дека подобро ќе беше номотехнички прецизно да се предвиди судот само да се грижи да има праведно испитување преку дозволеноста на прашањата и оправданоста на приговорите, наместо непрецизност да му остави слобода на неговиот инквизиторски дух. Сличен став очигледно застапува и Дамашка со оглед што посочува дека интензивното вмешување на судот во изведувањето на доказите се коси со логиката на постапка организирана како спор помеѓу две странки, судот кој не е запознат со предметот може со неспретни прашања да им ги замрси плановите на странките за изведување на докази, тоа вмешување создава впечаток за судска пристрасност, кој впечаток е причина во англо-американските постапки испитувањето на сведоците од судот, како и секоја негова самостојна доказна активност на расправата, да биде повод за укинување на пресудите⁴⁹.

Дамашка укажува и на важноста од корекција на длабоко вкоренетите сфаќања кај процесните субјекти како услов за успех на новите законодавни реформи и нивна адаптација кон новиот странечки карактер на постапките за да не дојде до разочарување во пракса. Како пример тој ги посочува постапките пред МКТЈ и различниот пристап на судиите во нив, па судиите кои потекнуваат од земјите со континентално-европска традиција без резерва се впуштаат во испитување на сведоците, додека нивните колеги од државите со англо-американски правен систем ја сметаат таа активност непожелна или дури и неумесна, па се воздржуваат од неа⁵⁰.

5. Овластувањето за преотворање на главната расправа наспроти презумпција на невиност и принципот *in dubio pro reo*

По изведување на сите вербални и материјални докази, обвинителот ако оцени дека како резултат на доказната постапка не се променила фактичката состојба изнесена во обвинението нема да направи измена на истото, ако странките не дале предлози за дополние на доказната постапка, претседателот на советот ќе објави дека доказната постапка е завршена и ќе ги повика да дадат завршен збор. Притоа тужителот во својата реч ќе ја изнесе својата оценка на доказите изведени на расправата, ќе ги изложи своите

⁴⁹ Damaška, 2006, op. cit., str.12.

⁵⁰ Damaška, Mirjan, O nekim učincima stranački oblikovanog pripremnog kaznenog postupka, HJJKPP broj 1/2007, Zagreb, str.4-5; слично и Klier, Darko/ Pajić, Lazo, Subjekti u kaznenom postupku - nova pozicija tužitelja, HJJKPP broj 2/2008, Zagreb, str.794-795.

заклучоци за фактите важни за одлуката, ќе стави и образложи свој предлог за кривичната одговорност на обвинетиот, за одредбите на КЗ што би требало да се применат (вклучително и правната квалификација), како и за олеснувачките и отежнувачките околности што би требало да се земат предвид при одмерувањето на казната, а бранителот и/или обвинетиот ќе ја изложи одбраната и може да се осврне на наводите од тужителот (значи за сè претходно), како и за наводите од завршниот збор на оштетениот.

По завршните зборови судот се повлекува на советување, па ако не најде дека треба повторно да се отвори главна расправа заради дополнување на постапката или разјаснување на одделни прашања, ќе изрече пресуда⁵¹. Овде решението е нејасно од едноставна причина што судот ги нема овластувањата од претходните закони по службена должност да изведува докази (да утврдува материјална вистина), па навистина не е јасно како судот би ја дополнително постапката кога (1) освен супервештачење други докази не може да одредува, (2) не може на некоја од странките да ѝ наложи да предложи одреден доказ заради дополнување на постапката, (3) не може да повика повторно сведок без повторен предлог на странката заради разјаснување на одделни прашања.

Од друга страна и самото укажување дека постапката треба да се дополни или дека одредени прашања треба да се разјаснат значи директен упад во презумпцијата на невиност и начелото *in dubio pro reo*. Ако има сомнеж по однос на одредени битни факти оценката се врши преку начелото *in dubio pro reo*, ако и покрај тоа има сомнеж дали обвинетиот го сторил делото, законот го обврзува судот да донесе ослободителна пресуда ако ЈО не докажал надвор од разумно сомневање дека обвинетиот го сторил делото⁵² (*proof beyond reasonable doubt*) кој англо-американски стандард во основа е идентичен со римската максима *in dubio pro libertate* (во случај на сомневање треба да се одлучи во прилог на ослободување на обвинетиот). Ваквата максима впрочем е консеквенција на уставното начело на приоритет на човековите слободи и права наспроти овластувањата на државата⁵³ и практично значи дека треба да биде докажана речиси сигурна вина што подразбира ситуација кога разумен објективен набљудувач кој би ги имал пред себе сите факти на кои укажуваат доказите, разумно може да заклучи дека обвинетиот навистина го сторил делото,

⁵¹ чл.397 од ЗКП/10.

⁵² чл.403 од ЗКП/10.

⁵³ Kambovski, Vlado, Legitimitet i pravičnost kao osnovna načela kaznenog prava, Pravni život - časopis za pravnu teoriju i praksu - tematski broj - Pravo i univerzalne vrednosti, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2005, str.709.

или дека речиси сигурно е убеден во тоа, додека спротивната можност е само далечна многу мала веројатност.

Работа на обвинителот е да го докаже делото, но законот иако декларативно ги пропишува горните гаранции, остава голем простор за нивно заобиколување, што формално не, но материјално и суштински може да значи нивно прекршување во пракса.

Потреба од дополнување на постапката би се јавила ако се појават одредени околности поради кои судот не ќе е начисто како да одлучи за некој факт дали тој е докажан или не, па ќе му требаат дополнителни докази за тоа. Или да се разјаснат ќе треба одредени прашања на кои не е доволно јасно одговорено во постапката, заради кои можеби ќе треба да се изведуваат нови докази, или преизведат предложените, пример да му се постават дополнителни прашања на некој сведок и сл. Меѓутоа и двете варијанти значат ставање на судот на страната на тужителот, бидејќи законот јасно дефинирал дека при сомнеж во однос на постоење или непостоење на фактите што го чинат обележјето на кривичното дело или од кои зависи примената на некоја одредба од КЗ, судот ќе одлучи на начин поповолен за обвинетиот⁵⁴. Порано, спротивното можеше да се оправда преку обврската на судот да ја утврди материјалната вистина, но сега таква обврска нема⁵⁵.

Второто правило на презумпцијата на невиност за распределба на ризикот од недокажаноста на фактите и вината бара расправниот суд да мора да донесе ослободителна пресуда не само кога ќе е потполно уверен во невиноста на обвинетиот, туку и тогаш кога не ќе е потполно уверен во неговата вина, ниту во неговата невиност (ако на пр. при изрекување на пресудата останат некои докази и факти кои го товарат обвинетиот но недоволно)⁵⁶.

Со можноста за преотворање на расправата, без пропишани ограничувања, кога и во чија полза тоа може да се стори, гаранциите и стандардите дефинирани во полза на обвинетиот губат од значење, стануваат бледа буква на хартија, бидејќи при горните овластувања никој судија нема да ги примени, или тоа ќе го направи ако ептен мора, ако нема каде или ако претходно пробал сè друго, затоа што од мојата досегашна пракса можам

⁵⁴ чл.4 од ЗКП/10.

⁵⁵ спореди чл.15 од ЗКП/10 со чл.14 од ЗКП/97.

⁵⁶ Матовски, 2003, *op. cit.*, стр.136; Матовски, Никола/ Бужаровска-Лажетиќ, Гордана/ Калајџиќев, Гордан, Казнено процесно право, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“, 2009, стр.66; Bayer, Vladimir, *Jugoslavensko krivično procesno pravo*, Knjiga druga, Četvrto izdanje, Pravo o činjenicama i njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1986, str.30; Krapac, Institucije, *op. cit.*, str.413.

да потврдам дека генерално точна е пренесената духовита забелешка на судијата Алберт Хелвиг од неговото дело за тоа како размислуваат судиите „Ако обвинетиот е немирн, судијата мисли дека тој ја сфаќа сериозноста на својата ситуација и манифестира лоша совест; ако не е збунет тоа се нарекува дрскост. Доколку заборава некоја важна околност тогаш лаже; ако пак умее да одговори на сè, се работи за однапред смислен одбранбен план“⁵⁷.

И како после да се брани обвинетиот, кој можеби навистина е невин? Значи имаме несоодветна одредба која нуди одредено право на судот кое не може да се ефектуира со овластувањата кои му се дадени во врска со предлагањето и изведувањето на доказите, освен ако не биде во дослук со некоја од странките, значи по цена на неговата објективност и непристрасност.

Крајно, во ваков расправен тип на кривична постапка, каков што се вовеле со новиот закон, ако на судот веќе му се дава одредено овластување да поставува прашања, да наложи изведување на доказ, да преотвори расправа, тоа треба да биде само ако тие се битни и упатуваат на постоење на основи за исклучување на противправноста или вината или факти од кои зависи одлуката за казненоправната санкција како што е предвидено за изведувањето на доказите во хрватскиот закон⁵⁸. „Со тоа додуша му е овозможено на судот со своја доказна иницијатива да интервенира кога смета дека недоволниот доказен материјал може да доведе до осуда на невин обвинет, но не и кога му се чини дека би можело да дојде до неоправдана ослободителна пресуда“⁵⁹. Овој став на Крапац оди во иста насока со модерните меѓународно-правни сфаќања за човековите слободи и права во либералната држава за која поприфатливо е виновен да ослободи отколку невин да осуди.

Токму тоа е смислата на *in dubio pro reo* како што го објаснува Бајер ако за некој правно релевантен факт постои двојба, логички може да се претпостави и дека тој постои и дека не постои. Бидејќи судот не може да се откаже од донесувањето на одлука со оправдување дека фактичката состојба останала нејасна, туку таква мора да донесе, кај него ќе постои ризик да донесе погрешна одлука без оглед дали ќе земе дека двојбениот факт

⁵⁷ Krštenić, Jasmina, Utvrđivanje i osporavanje istine u krivičnom postupku, Pravni život - časopis za pravnu teoriju i praksu - tematski broj - Pravo i univerzalne vrednosti, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2005, str.748.

⁵⁸ Бужаровска-Лажетик и др., Компаративно, *op. cit.*, стр.181; Kantonici, Mario/ Baričić, Tena, Stranačko izvođenje dokaza i unakrsno ispitivanje u hrvatskom i poredbenom kaznenom procesnom pravu, HJKPP broj 1/2011, Zagreb, str.145; Đurđević, 2013, *op. cit.*, str.24.

⁵⁹ Krapac, Institucije, *op. cit.*, str.485-486.

постои или не постои, бидејќи никогаш нема да биде сигурен да не е точно обратното. При таков ризик во државите кај кои е прифатено ова начело судот се определува за стојалиште поповолно за обвинетиот знаејќи дека на таков начин барем нема да му нанесе неправда на обвинетиот ако вистинската фактичка состојба (која за судот не е позната) е поволна за обвинетиот. Кај државите кај кои постои строг став спрема деликвентите тежнеењето е во обратна насока (така и во инквизиционите процеси)⁶⁰.

Очигледно нашиот нов закон во некои свои решенија не е моќен јасно да определи каков тип на постапка избрал, поефикасна во борбата со криминалот (crime control) или позаштитничка кон правата на обвинетиот во постапката (due process). Оставил празен простор што не е добро, бидејќи иако тоа произлегува од неговиот дух не дефинирал прецизно дека кога мора, судот може да покаже своја иницијатива само во полза на послабата страна.

6. Заклучок

Од текстот на трудот може да се насетат генералните заклучоци, односно предлозите *de lege ferenda* (1) да се ограничи можноста претседателот на советот да одбие предложени докази како нејасни, нецелосни, очигледно насочени кон значително оддолжување на постапката или како неважен предлог пред одбраната на главната расправа да има прилика да го даде својот воведен збор, (2) правото на воведен збор да се предвиди за одбраната и за скратената постапка, (3) да се воведат класичен поротен систем со специјални поротни пресуди, (4) да се ограничи правото на судот да поставува прашања на сведоците исклучиво на ситуација кога неговата пасивност би довела до неоправдана осуда и (5) да се укине овластувањето на судот за преотворање на главната расправа која можност е анахронизам својствен за друг тип на постапки и спротивен на принципот *in dubio pro reo* и презумпцијата на невиност како општоприфатени стандарди на кривичната постапка.

Библиографија

а) Монографии

1. Аристотел, Реторика, ТНИД Ѓурѓа, Скопје, 2010.
2. Арнаудовски, Љупчо/ Тумановски, Драган, Независно судство: зборник на документи: II дел, „2-ри Август С“, Штип, 2000.
3. Баденгер, Робер, Аболиција, Култура, Скопје, 2002.

⁶⁰ Bayer, 1986, op. cit., str.42-43.

4. Бејатовић, Станко, Кривично процесно право Друго допуњено издање, Службени гласник, Београд, 2010.
5. Бужаровска-Лажетиќ, Гордана/ Калајџиев, Гордан/ Мисоски, Бобан/ Илиќ, Дивна, Компаративно Казнено процесно право, Агенција за интелектуални услуги АКАДЕМИК ДООЕЛ - Скопје“, Скопје, 2011.
6. Бужаровска, Гордана/ Ре, Дејвид/ Карналас, Мајкл Г., Вкрстено испитување; Прирачник за практичари, ОБСЕ, Скопје, 2010.
7. Гротриан, Ендрју, Член 6 од Европската конвенција за човекови права: право на правично судење, Просветно дело АД Скопје, Скопје, 2008.
8. Ѓуркова, Олга, Кривична постапка за коруптивните кривични дела во Римското право, Алфа 94, Скопје, 2010.
9. Калајџиев, Гордан/ Бужаровска- Лажетиќ, Гордана, Закон за кривична постапка со стручен осврт врз системот на казнена постапка воведен со законот за кривичната постапка од 2010 година, Агенција „Академик“, Скопје, 2011.
10. Калајџиев, Гордан, Правична постапка, Докторска дисертација, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“, Скопје, 2004.
11. Камбовски, Владо, Казнено – правната реформа пред предизвиците на XXI век, Bato & Divajn, Скопје, 2002.
12. Камбовски, Владо, Филозофија на правото, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје, 2010.
13. Крапац, Давор/ Камбовски, Владо/ Калајџиев, Гордан/ Бужаровска, Гордана, Стратегија за реформа на казнено право, Министерство за правда на РМ, Скопје, 2007.
14. Матовски, Никола, Казнено процесно право: општ дел, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“ и „Втори Август С“ ДООЕЛ - Штип, Скопје, 2003.
15. Матовски, Никола/ Бужаровска-Лажетиќ, Гордана/ Калајџиев, Гордан, Казнено процесно право, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“, 2009.
16. Нушиќ, Бранислав Ѓ., Реторика, Издавачко и книжарско предузеће Геца кон А. Д., Београд, 1934.
17. Сулејманов, Зоран, Кривично процесно право, Графохартија, Скопје, 2002.
18. Трпеноски, Леонид, Еднаквоста на странките во кривичната постапка, Магистерски труд, Правен факултет „Јустинијан Први - Скопје“, 2014.
19. Шредер, Фридрих-Кристијан, Казнено процесно право, Арс Ламина ДОО, Скопје, 2010.
20. Bayer, Vladimir, Jugoslovensko krivično procesno pravo, Knjiga prva, Osmo izdanje, Uvod u teoriju krivičnog procesnog prava, Narodne novine Zagreb, Zagreb, 1988.
21. Bayer, Vladimir, Jugoslavensko krivično procesno pravo, Knjiga druga, Četvrto izdanje, Pravo o činjenicama i njihovom utvrđivanju u krivičnom postupku, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1986.
22. Крапас, Davor, Kazнено процесно право Prva knjiga: Institucije V. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2012.
23. Крапас, Davor, Međunarodno kazнено процесно право Oris postupka pred međunarodnim kaznenim sudovima, Narodne novine, Zagreb, 2012.

б) Статии

1. Арнаудовски, Љупчо, Судските реформи и остварувањето на главната цел: унапредување на заштитата на човековите права, МАНУ, Скопје, 2014, Посебен отпечаток од научна и стручна расправа одржана во Скопје на 08.10.2014 г., Книга 6.
2. Велкова, Татјана, Општествена дезорганизација - социјална патологија - политика - криминалитет, МРКПК год.22, бр.1, (2015), Скопје.
3. Трпеноски, Леонид, Дали има баланс во истрагата, при промената на правната квалификација и кај анонимните сведоци, МРКПК год.22, бр.1, (2015), Скопје, стр.63-102.
4. Трпеноски, Леонид, Дали специјалното обвинителство може да ја добие битката против судската одлука за издвојување на доказите како незаконски прибавени, МРКПК год.24, бр.2, (2017), Скопје, стр.199-226, претходно објавен во МРКПК год.23, бр.2, (2016), во електронска верзија на <http://journal.maclc.mk/revija2016-br2/>
5. Damaška, Mirjan, Hrvatski dokazni postupak u poredbenopravnom svjetlu, HLJKPP broj 2/2010, Zagreb, str.821-837.
6. Damaška, Mirjan, O nekim učincima stranački oblikovanog pripremnog kaznenog postupka, HLJKPP broj 1/2007, Zagreb, str.3-14.

7. Damaška, Mirjan, Pravi ciljevi međunarodnog kaznenog pravosuđa, HLJKPP broj 1/2008, Zagreb, str.13-33.
8. Damaška, Mirjan, Sudbina anglo-američkih procesnih ideja u Italiji, HLJKPP broj 1/2006, Zagreb, str.3-15.
9. Kambovski, Vlado, Legitimitet i pravičnost kao osnovna načela kaznenog prava, Pravni život - časopis za pravnu teoriju i praksu - tematski broj - Pravo i univerzalne vrednosti, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2005, str.691-710.
10. Kantonici, Mario/ Baričić, Tena, Stranačko izvođenje dokaza i unakrsno ispitivanje u hrvatskom i poredbenom kaznenom procesnom pravu, HLJKPP broj 1/2011, Zagreb, str.143-167.
11. Klier, Darko/ Pajić, Lazo, Subjekti u kaznenom postupku - nova pozicija tužitelja, HLJKPP broj 2/2008, Zagreb, str.775-796.
12. Krštenić, Jasmina, Utvrđivanje i osporavanje istine u krivičnom postupku, Pravni život - časopis za pravnu teoriju i praksu - tematski broj - Pravo i univerzalne vrednosti, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, 2005, str.733-751.
13. Matijević, Dražen, Nove zadaće i stare nedaće branitelja u kaznenom postupku, HLJKPP broj 2/2002, Zagreb, str.341-348.
14. Pavičić, Anamarija, Sudjelovanje sudaca porotnika u kaznenim postupcima pred Županijskim sudom u Zagrebu, HLJKPP broj 1/2005, Zagreb, str.63-85.
15. Thaman, Stephen C., Suđenja pred novom ruskom kaznenom porotom i nulifikacija kaznenog zakona u njezinu pravorijeku: pouke za porotom inspiriranu reformu u Euroaziji i šire, HLJKPP broj 1/2008, Zagreb, str.357-438.

в) Правни прописи

1. Закон за кривичната постапка (Сл. весник на РМ бр.150/10, 100/12 и 142/16).
2. Закон за кривичната постапка (Сл. весник на РМ бр.15/97, 44/02, 74/04, 83/08, 67/09 и 51/11).
3. Закон за кривичната постапка (Сл. лист ФНРЈ 4/77, 14/85, 74/87, 57/89, 3/90).
4. Законик за кривичната постапка (Пречистен текст) (Службени лист ФНРЈ 50/67, 25/68, 6/73).
5. Законик за кривичната постапка (Сл. лист ФНРЈ 40/53, 52/59, 30/62, 12/65, 23/67, 54/70).
6. Закон о кривичном поступку (Сл. лист ФНРЈ 97/48).
7. Rules of Procedure and Evidence, International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the former Yugoslavia since 1991, as applicable (as adopted 11.02.1994 and last amended 19.11.2012).
8. Rules of Procedure and Evidence, International Criminal Tribunal for Rwanda, as applicable (as adopted 29.06.1995 and last amended 01.10.2009).

г) Годишни извештаи

1. Извештај за работата на Јавните обвинителства на Република Македонија за 2000 година, Јавно обвинителство на РМ, Скопје, март 2001 г.
2. Извештај за работата на Јавните обвинителства на Република Македонија за 2001 година, Јавно обвинителство на РМ, Скопје, март 2002 г.
3. Извештај за работата на Јавните обвинителства на Република Македонија за 2006 година, Јавно обвинителство на РМ, Скопје, март 2007 г.
4. Извештај за работата на Јавните обвинителства на Република Македонија за 2007 година, Јавно обвинителство на РМ, Скопје, март 2008 г.

SOME INNER CONFLICTS IN NEW CPC CONCERNING THE EVIDENCES

1.02 Review Article
UDK: 343.131.7/.8

Summary

The Author in this article indicates the ongoing conflict between presumption of innocence and the possibility that has the President of the judiciary council according his authorization to reject the proposed evidence from certain reasons in the preparation phase of the main hearing.

Furthermore he prefigures the benefits from the newly achieved right for the defence to give opening statement which practically exceeds the inequity stipulated with all previous criminal procedure codes, but also points out the omission that this right is given only in regular but not in the shortened procedure.

The Author critically observes the undertaking of some accusatorial solutions such are the direct questioning and cross-examination without changes in the institutional frame where this procedural forms should be applied (without presence of Anglo-American type of jury) and finally indicates the collision that occurs in the President of the judiciary council's authorization to reopen the main hearing against the principal in dubio pro reo and presumption of innocence as commonly accepted standards in the criminal procedure.

Key words: evidence, opening statement, direct questioning and cross-examination, jury, presumption of innocence.

⁶¹ Attorney at law in Law firm TRPENOSKI Skopje.